

[Research Article \ Araştırma Makalesi | e-ISSN:2458-9128

Çocukların Sesine Kulak Vermek: Mozaik Yaklaşımına Dayalı Lisansüstü Tezlerin Yöntemsel Bir İncelemesi

Listening to Children's Voices: A Methodological Review of Graduate Theses Based on the Mosaic Approach

Gözdenur Işıkcı Başkaya (0000-0003-3377-3969)¹, Büşra Vural Şenel (0000-0001-8541-4867)²

• Geliş Tarihi: 25 Tem. 2025

• Kabul Tarihi 9 Eki. 2025

To cite this article: Işıkcı Başkaya, G. ve Vural Şenel, B. (2026). Çocukların sesine kulak vermek: Mozaik yaklaşıma dayalı lisansüstü tezlerin yöntemsel bir incelemesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*. 11(1), 1-18. <https://doi.org/10.37754/ijecces.1750974>

Öz

Bu çalışma, Türkiye’de mozaik yaklaşımı veri toplama sürecinde benimseyen tezlerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nde erişime açık ve 2018-2025 yılları arasında yürütülen, çocuklardan mozaik yaklaşımla veri toplayan toplam yedi lisansüstü tez incelenmiştir. Tarama terimi olarak Türkçe ve İngilizce “mozaik yaklaşım” anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi benimsenmiştir. İncelenen tezler; yürütüldüğü yıl, anabilim dalı, çalışma grubu, gerçekleştirildiği il, araştırma desenleri, veri toplama araçları ve mozaik yaklaşım kapsamında kullanılan teknikler açısından değerlendirilmiştir. Ulaşılan veriler içerik analizine tabi tutularak çözümlenmiştir. Çocuklar ile yapılan araştırmalarda hak temelli yöntemlerin kullanılmasına dair metodolojik tartışma yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mozaik yaklaşım, erken çocukluk eğitimi, çocuk çalışmaları, katılımcı odaklı veri toplama yöntemleri

Abstract

This study was conducted to examine theses in Turkey that adopted the Mosaic Approach in the data collection process. Accordingly, a total of seven graduate theses conducted between 2018 and 2025, which are publicly accessible in the Council of Higher Education National Thesis Centre and collected data from children through the Mosaic Approach, were reviewed. The search was conducted using the keywords “mozaik yaklaşım” in Turkish and “mosaic approach” in English. The study employed document analysis, one of the qualitative research methods. The theses examined were evaluated in terms of the year of completion, academic discipline, study group, city where the study was conducted, research designs, data collection tools, and the techniques used within the framework of the Mosaic Approach. The data obtained were analyzed through content analysis, and a methodological discussion was carried out regarding the use of rights-based methods in research involving children.

Keywords: Mosaic Approach, early childhood education, childhood studies, participatory data collection method

1 Dr. Öğr. Üyesi, Maltepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Öğretmenliği Programı, Türkiye, gozdenur.isikci@gmail.com

2 Öğr. Gör., Harran Üniversitesi, Şanlıurfa Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi, Türkiye, busravural91@gmail.com

Giriş

1989 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, toplumda çocuğa dair bakış açısında değişime zemin hazırlamış ve çocukların toplumsal hayatta aktif özneler olarak kabul edilmesini vurgulamıştır. Yeni çocukluk sosyolojisi ise küçük çocukları kendi hayatlarının uzmanları olarak tanımlayarak, onların kendi bakış açılarıyla toplum içindeki her alanda var olmalarına işaret etmiştir (James ve Prout, 1990; Mayall, 2002). Çocukların haklarının tanındığı ve sosyal aktörler olarak görüldüğü bu elverişli zemin, çocuklarla yürütülen araştırmalarda katılımcı temelli çalışmaları desteklemiştir. Çocukların gelişimsel bir varlık olarak tanımlandığı klasik yaklaşımın yanında, onların hak sahibi bireyler ve toplumsal aktörler olarak görülmesi (James ve Prout, 1990; James, 2013) bu yıllarda çocuk merkezli araştırmaların sayısını artırmıştır ve çocukları katılımcı olarak ele alan bilimsel araştırmaların niteliğini değiştirmiştir (Christensen ve James, 2008). BM Çocuk Hakları Komitesi (2009, s. 7), çocuğu hak sahibi olarak tanımlayarak bunun "küçük çocukların kendilerini ifade ettikleri oyun, beden dili, yüz ifadeleri ve çizim ile boyama dahil sözel olmayan iletişim biçimlerinin tanınması, bunlara saygı gösterilmesi ve başvurulması" ile mümkün olacağını belirtmektedir. Bu anlayış, çocukların yalnızca sözel ifadeleriyle değil, çoklu anlatım yolları aracılığıyla da görüş bildirebileceklerini kabul eden bütüncül bir yaklaşıma işaret etmektedir. Çocuk araştırmalarındaki bu değişim, yetişkin bakış açısıyla yapılan çalışmalardan çocuğun bakış açısının merkeze alındığı ve aktif katılımın sağlandığı araştırmalara doğru bir yönelim olarak tanımlanmaktadır (Kellett, 2010; Montreuil vd., 2021).

1990'lı yılların sonlarında erken çocukluk alanında yaygınlık kazanmaya başlayan çocuk merkezli araştırma yöntemleri, çocukların hem ifade biçimlerine duyarlı hem de araştırma sürecinde aktif birer özne olarak yer almalarını mümkün kılan araçlar olarak önem kazanmıştır. Bu yöntemler sayesinde çocukların pasif rolünden çıkması (Rengel, 2014), etkin biçimde dinlenmesi (Crivello vd., 2009) ve araştırmacı ile çocuk arasındaki güç dengesinin korunması sağlanmıştır. Bu bağlamda geliştirilen yöntemlerden biri ise mozaik yaklaşımdır.

Mozaik Yaklaşım

Mozaik yaklaşım, özellikle erken çocukluk dönemini hedefleyerek çocukların sesini duyurmayı amaçlayan, çocuk merkezli ve çoklu yöntemleri temel alan ilk metodolojik yöntemlerden biridir (Clark ve Moss, 2001; Clark, 2005). "Mozaik" kavramı, çocukların, ebeveynlerin, öğretmenlerin ve araştırmacıların bakış açılarını bir araya getirerek çok boyutlu bir anlam haritası oluşturmayı simgelemektedir. Clark (2017) tarafından tanımlandığı gibi, "mozaik, bir bütünün anlam kazanması için bir araya getirilmesi gereken birçok küçük parçadan oluşan bir görüntüdür."

Mozaik yaklaşımın tarihçesine bakıldığında, ilk kez 1999 yılında İngiltere'de bir anaokulunda çocukları etkin biçimde dinlemek amacıyla geliştirilmiş olan bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır (Clark ve Moss; 2011). Mozaik yaklaşımın temel varsayımları, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk çalışmaları ve katılımcı araştırma yaklaşımlarına dayanmaktadır. (Clark, 2017). Epistemolojik olarak, mozaik yaklaşım bilginin ortak yaratımını vurgulamakta ve çocukların bilgilerini ve bu bilginin paylaşıldığı birçok yolu değerlendirmeyi incelemektedir. Ontolojik açıdan ise çocuklar, kendi yaşamlarında özne, uzman, becerikli iletişimciler, hak sahipleri ve anlam üreticileri olarak kabul edilmektedir. Bu kabuller, mozaik yaklaşımın çerçevesini oluşturmaktadır (Clark, 2017; Clark ve Moss, 2011).

Mozaik yaklaşımı besleyen teorik bakış açıları arasında İtalya'da ortaya çıkan Reggio Emilia yaklaşımı yer almaktadır. Clark (2005) mozaik yaklaşım ile Reggio Emilia yaklaşımı arasında anlamlı benzerlikler olduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşımın temellerinde yer alan "dinleme pedagojisi" ve 'ilişki pedagojisi', uygulayıcılar, ebeveynler ve araştırmacılarla birlikte okul

öncesi eğitim kurumlarında anlam ve anlayış geliştiren 'yetkin' çocukları ön plana çıkarmaktadır (Clark, 2005). Reggio Emilia yaklaşımının çocuğu, merak eden, potansiyeli yüksek, aktif öğrenen ve çevresiyle anlamlı ilişkiler kurabilen bir birey olarak tanımlayan “güçlü çocuk imajı” mozaik yaklaşım ile uyumludur. Bu anlayış, mozaik yaklaşımın çocukların farklı bakış açılarını, deneyimlerini ve seslerini anlamaya yönelik çoklu veri toplama teknikleriyle doğrudan örtüşmektedir. Bununla birlikte, Reggio Emilia yaklaşımının merkezinde yer alan “çocukları dinleme” ilkesi; içsel dinleme (araştırmacının kendini ve çocukları dikkatle dinlemesi), çoklu dinleme (çeşitli veri toplama yollarını kullanma) ve görünür dinleme (edinilen bilgilerin belgelenmesi ve yorumlanması) olmak üzere üç aşamada ele alınmaktadır. Rinaldi (2006) yetişkinlerin çocukların yaşamlarında süreklilik ve dönüşümü destekleyen değişimleri, ortak bir anlam oluşturma ve anlama süreci aracılığıyla desteklediğini ifade etmektedir. Bu yaklaşımdan etkilenen Clark ve Moss (2001), daha önce bahsedilen ve çocukların değişimi bilgilendirme konusundaki uzmanlığına odaklanan, küçük çocuklar ve aileleri için bütünleştirilmiş hizmetlerin değerlendirilmesi için katılımcı, çoklu yöntemlere dayanan bir metodoloji geliştirmiştir. Her iki yaklaşım da çocuğun özne olarak görüldüğü, aktif ve anlam yaratan bir birey olarak kabul edildiği, çocuğun kendi dünyasını ifade etme yollarını destekleyen, çocuk merkezli bir yaklaşımda birleşmektedir (Brandao ve Theodotou, 2020).

Clark (2005) bu yaklaşımı altı temel ilkeye dayandırmaktadır: (1) Çoklu yöntemlerin kullanılması, (2) çocukların pasif değil, veri toplama sürecine aktif olarak katılan özne olarak görülmesi, (3) çocukların yalnızca veri kaynağı değil, aynı zamanda yorum sürecine dâhil edilmesi, yani yaklaşımın yansıtmacı bir nitelik taşıması, (4) yaklaşımın farklı erken çocukluk bağlamlarında uygulanabilir esnekliğe sahip olması, (5) çocukların yaşantılarına onların kendi bakış açısından odaklanması ve (6) yalnızca bir araştırma yöntemi değil, aynı zamanda bir değerlendirme aracı olarak kullanılabilmesi. Clark'ın belirttiği bu altı ilkeye dayanan mozaik yaklaşım, araştırma sürecini çocukların gelişim düzeylerine uygun hâle getirmekte ve onları görünür kılmayı hedeflemektedir.

İlkelerin ilki çoklu yöntemlere ilişkindir. Mozaik yaklaşımda, görüşme ve gözlem gibi klasik ve geleneksel veri toplama yöntemleri, daha yenilikçi yöntemlerle birleştirilerek bir çerçeve sunulması hedeflenmektedir (Clark ve Moss, 2001). Bu doğrultuda mozaik yaklaşımı benimseyen araştırmalarda; gözlem, görüşme, fotoğraf çekimi, harita çizimi, çocukların rehberliğinde yapılan keşif yürüyüşleri, rol yapma ve yetişkinlerin bakış açılarını içeren çeşitli teknikler bir araya getirerek verilerin toplanmasına yönelik yöntemler benimsenmektedir. Yazılı dilin sınırlı olduğu erken çocukluk döneminde, çocukların doğasına uygun olarak çizim, fotoğraf, poster hazırlama gibi yaratıcı ifade biçimlerine başvurulması çocuklara verilen kendini ifade hakkının bir tezahürü olarak ele alınmaktadır. Mozaik yaklaşımda farklı ifade biçimlerinin bir arada kullanılması, yetişkinlerin çocukların duygu ve düşüncelerini daha iyi anlamasına yardımcı olmaktadır.

İkinci ilke, çocukların aktif katılım gösteren öznelere araştırmada yer almasına yöneliktir. Özellikle erken çocukluk döneminde, çocukların kendilerini sözel olarak ifade etme becerileri sınırlı olabileceğinden, bu yaklaşım onlara farklı yollarla kendilerini ifade edebilecekleri güvenli bir ortam sunmaktadır. Bu sayede çocuklar, sadece bilgi alınan bireyler değil, araştırmaya katkı sunan aktif katılımcılar hâline gelmektedir. Literatür, çocukları aktif olarak dinlemeye özel bir önem atfetmekte; çocukların mükemmel iletişimciler olduğu inancıyla, yetişkinlerin onların ses tonlarını yakalamayı öğrenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir (Clark ve Moss, 2001). Bu yaklaşımda dinlemek, çocukları sorgulamak yerine onların görüşlerini anlamak ve yorumlamaktır. Çocukları aktif olarak dinlemek, titiz bir planlama ve uygulama gerektiren bir yetenektir. Bu süreç, günün en uygun anında, dikkat dağıtıcı unsurlardan uzak bir ortamda ve çocukların sözlerinin içtenlikle dikkate alındığı bir şekilde gerçekleşmelidir (Clark, 2005).

Üçüncü ilke, çocukların yansıtma ve yorum sürecine katılımını vurgulamaktadır. Mozaik yaklaşımın temelinde iki aşaması bulunmaktadır. İlk aşamada, çocuklar ve yetişkinler birlikte çeşitli veri toplama yöntemlerini kullanmaktadır. Gözlemler, görüşmeler, fotoğraf çekimleri, keşif yürüyüşleri ve rol yapma gibi tekniklerle çocukların dünyasından bilgi edinilmektedir. Bu aşamada önemli olan, bu kaynakların çocuklar için ne anlama geldiğinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu sayede çocukların deneyimleri, onların perspektifinden anlamlandırılır. İkinci aşama ise toplanan verilerin sistematik olarak bir araya getirilmesini ve tüm paydaşların katılımıyla yorumlanmasını içermektedir (Tan, 2019). Bu yönüyle mozaik yaklaşım, sadece bir veri toplama aracı değil, aynı zamanda çocukların fikirlerine değer veren ve onları sürece aktif olarak dahil eden bir yaklaşımdır.

Dördüncü ilke, mozaik yaklaşımın farklı erken çocukluk bağlamlarına uygulanabilirliğine işaret etmektedir. Mozaik yaklaşımın esnek yapısı, farklı kültürel ve eğitimsel ortamlarda kolayca uygulanmasını sağlamaktadır. Nitekim, mozaik yaklaşım özel gereksinimli çocukların deneyimlerini anlamada etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Örneğin, okul ortamında bu çocukların 'güvenli alan' anlamlarını keşfetmek için yürütülen bir araştırmada okul turu ve kukla fotoğraflarından yararlanılmış, bu araştırmanın sonuçları okul yönetiminin ortamları yeniden gözden geçirmesine olanak sağlamıştır (Macdonald, 2021). Mozaik yaklaşımı, özel gereksinimli çocuklarla yapılan çalışmalarda geleneksel iletişim biçimlerinin ötesine geçmekte ve çocukların farklı ifade yollarını desteklemektedir. Bu yönüyle Rogers ve Boyd (2020), mozaik yaklaşımın özellikle okul öncesi eğitimi ve özel eğitim alanındaki araştırmacılar arasında yaygınlaşma potansiyeline, çok çeşitli iletişim araçlarından yararlanmaya izin vermesi yönüyle dikkat çekmektedir. Mozaik yaklaşımın kültürlerarası bağlamda uygulanabilirliği de dikkat çekicidir. Farklı kültürel çevrelerde, örneğin göçmen çocuklarla yapılan çalışmalarda (Menon, 2024), çocukların kimlik inşası, aidiyet duygusu ve mekan algıları mozaik yaklaşımla görünür hale gelmektedir. Bu örnekler, mozaik yaklaşımın hem araştırma hem uygulama düzeyinde çok yönlü ve bağlamsal olarak esnek bir çerçeve sunduğunu göstermektedir.

Beşinci ilke çocukların yaşantılarına onların bakış açılarından odaklanmanın önemine ilişkindir. Mozaik yaklaşım, yetişkin merkezli bakış açısının ötesine geçerek çocukların kendi deneyimlerini ifade etmelerine alan tanımaktadır. Bu anlayış, yalnızca çocukları dinlemeyi değil, onların perspektiflerinden öğrenmeyi ve bu bilgiyi uygulamaya dönüştürmeyi de içermektedir (Clark ve Moss, 2001). Nitekim mozaik yaklaşımı benimseyen çeşitli araştırmalar, çocuk bakış açısının uygulamalara yön verdiği etkili örnekler sunmaktadır. Örneğin Clark ve arkadaşlarının (2003) yürüttüğü bir araştırmada, anaokulundaki çocuklar kendi oyun alanlarını fotoğraflarla ve haritalarla anlatmış; bu veriler, öğretmenler tarafından oyun alanının yeniden düzenlenmesinde doğrudan referans alınmıştır. Çocukların "sessiz alan", "gölge isteyen alan" ve "gizlenebilecek yer" gibi mekânsal ihtiyaçları, yetişkinler tarafından gözlemlenemeyen ancak çocuk bakış açısıyla görünür hale gelen unsurlar olmuştur. Tüm bu araştırmalar, mozaik yaklaşımın çocuk bakış açısının yalnızca araştırma nesnesi değil, uygulama aracı olarak görülmesini sağladığını göstermektedir.

Son ilke, mozaik yaklaşımın sadece araştırmacılar için değil aynı zamanda erken çocukluk eğitimcileri tarafından benimsenebilecek bir değerlendirme aracı olarak potansiyelini öne çıkarmaktadır. Bu yaklaşım, öğretmenlerin çocukların deneyimlerini çoklu yollarla anlamalarını sağlayarak sınıf içi uygulamaları daha duyarlı ve kapsayıcı hâle getirmelerine katkı sunmaya yönelik imkanlar barındırmaktadır (Azunre ve Sowrirajan, 2020; Rouvali ve Riga, 2018). Mozaik yaklaşım, yalnızca akademik araştırma bağlamında değil, doğrudan eğitim pratiğine entegre edilebilecek güçlü bir değerlendirme ve dönüşüm aracı olarak işlev görme potansiyeline sahiptir (Rogers ve Boyd, 2020).

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de erken çocukluk eğitimi alanında yürütülen lisansüstü çalışmalarda çocuk merkezli ve hak temelli yaklaşımlara yönelik ilgi son yıllarda artmıştır. Bu kapsamda yapılan araştırmalar, farklı eğitim yaklaşımlarının lisansüstü tezlerde kullanımını incelemekte ve Türkiye bağlamındaki uygulanabilirliğini ve eğitim politikalarına entegrasyonunu tartışmaktadır. Örneğin, Dündar ve Hareket’in (2017) çocuk hakları bağlamındaki lisansüstü tezleri incelediği çalışması çocuk merkezli yaklaşımların hak temelli boyutuna dikkat çekmektedir. Sönmez (2020) tarafından lisansüstü tezler konu olan Orman Okulu Yaklaşımının incelenmesi, çocukların doğayla kurdukları ilişkinin eğitimdeki yerini tartışırken, Ayyıldız’ın (2022) çalışması alternatif eğitim alanındaki lisansüstü tezlerin genel bir haritasını çıkarmaktadır. Bu çalışmaların ortak yönü, çocuk merkezli ve hak temelli yaklaşımlara yönelik artan ilgiyi yansıtmalarıdır.

Çocukların kendi deneyimlerini ifade ettikleri, öğrenme ortamlarını ve uygulamaları değerlendirdikleri çocuk merkezli bir yöntem olan mozaik yaklaşım ise Türkiye literatüründe sistematik biçimde ele alınmamıştır. Oysa bu yaklaşım hem çocuk hakları perspektifini güçlendirmekte hem de eğitimcilerin uygulamalarını çocuk bakış açısıyla yeniden yapılandırmalarını mümkün kılmaktadır (Clark ve Moss, 2001; Clark, 2005). Bu bağlamda, mozaik yaklaşımın lisansüstü tezlerde bir yöntem olarak benimsenmesine odaklanan bu çalışma, Türkiye’de erken çocukluk eğitimi alanına çocuk katılımı temelli yöntem vurgusu yaparak nasıl entegre edilebileceğini tartışacak, alandaki kuramsal çeşitliliğe ve uygulama zenginliğine katkı sağlayacaktır. Mozaik yaklaşımın ülkemizdeki lisansüstü tezlerde kullanım durumunu ortaya koymayı hedefleyen bu araştırmadan elde edilen bulguların hem araştırmacılar hem de eğitimciler için çocuk merkezli araştırma yöntemlerinin alanyazındaki mevcut durumunu ortaya koyması, bilinirliğini artırması ve daha yaygın kullanılmasını teşvik etmesi beklenmektedir. Bu çalışma kapsamında aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

Türkiye’de mozaik yaklaşımı lisansüstü tezlerde veri toplama yöntemi olarak benimseyen;

1. Tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
3. Tezlerin çalışma gruplarına göre dağılımı nasıldır?
4. Tezlerin yapıldığı şehirlere göre dağılımı nasıldır?
5. Tezlerin kullanılan araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
6. Tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
7. Tezlerin veri toplama çeşitliliğine göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde erişime açık, 2018-2025 yılları arasında yürütülmüş ve yöntemsel olarak çocuklardan mozaik yaklaşım ile veri toplayan yedi lisansüstü tez, bu araştırmada nitel veriye dayalı doküman analizi tekniğiyle incelenmiştir. Doküman analizi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik biçimde değerlendirilmesini kapsamaktadır (Morgan, 2022).

Tarama Süreci ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada iki temel dahil edilme kriteri belirlenmiştir: (1) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanına kayıtlı olmak ve (2) çocuklarla yapılan çalışmalarda mozaik yaklaşımın veri toplama aracı olarak kullanılması. Çalışma kapsamında YÖKTEZ veri tabanında “mozaik yaklaşım” ve “mosaic approach” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Anahtar kelimeler tezin tamamında aranmış ve toplam dokuz tez tespit edilmiştir. Bu tezlerden biri dahil edilme kriterlerini karşılamadığı ve hukuk alanında yürütüldüğü için çalışmadan çıkarılmıştır. Bir diğer tez ise yurtdışı örnekleme içerdiği ve yurtdışında bir üniversitede yayımlandığı için dahil edilmemiştir. Sonuç olarak, çalışma grubunu YÖKTEZ’de kayıtlı ve mozaik yaklaşımı kullanan yedi tez oluşturmuştur. Tezler elektronik ortamdan indirilerek PDF formatında kaydedilmiştir.

Belirlenen kriterleri sağlayarak araştırmaya dahil edilen tezlerin kodları ve isimleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışmaya Dahil Edilen Lisansüstü Tezlerin Künye Bilgisi

Kod	Yazar	Tez Başlığı
T1	Türkcan, A. K.	Okul öncesi çocukların çocuk kütüphanelerine ilişkin bakış açılarının mozaik yaklaşım bağlamında incelenmesi
T2	Rudvan, R.	Anasınıfı çocukları ve ilkököl birinci sınıf öğrencilerinin ilkököl algıları
T3	Sapmaz, H.	Understanding play from children’s perspectives: A phenomenological study
T4	Ağaoğlu Çobanlar, G.	Okul öncesi eğitim kurumlarında tuvalet iç mekanı tasarım kriterleri ve kullanıcı odaklı bir yaklaşım: 36-72 aylık çocuklar üzerine bir araştırma
T5	Fidan, Ö.	Okul öncesi eğitimde açık havada öğrenme deneyimlerine yönelik bir eylem araştırması: “Bahçe Çocuk’ta Öğreniyorum”
T6	Memiş, B.	Okul öncesinde üstün potansiyelli çocukların öğrenme ortamlarına ilişkin düşüncelerinin ve ortamı kullanım durumlarının incelenmesi
T7	Yavuz, S.	Okul öncesi çocuklarının müzik tercih ve deneyimlerinin katılım hakkı çerçevesinde incelenmesi

Verilerin Analizi

Ulaşılan tezler değerlendirilirken, nitel araştırmalarda doküman incelemelerinde kullanılan bir yöntem olarak kabul edilen içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bryman (2012), içerik analizini, araştırmacının belgeleri önceden belirlenmiş kategorilere göre sistematik ve tekrarlanabilir bir şekilde analiz ettiği bir yöntem olarak tanımlamaktadır. Verilerin analiz sürecinde araştırmacılar tarafından oluşturulan “Tez Değerlendirme Formu” kullanılmıştır. Bu formda; tezin yapıldığı yıl, anabilim dalı, çalışmanın yapıldığı yer, çalışma grubu, araştırmacının deseni ve veri toplama araçları gibi bölümler yer almakta olup, tezlerin incelenmesi ile hücreler doldurulmuştur. Verilerin güvenilirliği için hücrelerin doldurulmasında kodlayıcılar arası uyum (ICA) değeri hesaplanmıştır. Veriler öncelikle ilk araştırmacı tarafından kodlanmıştır.

İkinci araştırmacı ise rastgele iki tez seçmiş ve bağımsız şekilde kodlama gerçekleştirmiştir. Kodlar doğrudan karşılaştırılmış ve aynı şekilde kodlanmış veri noktalarına 1 değeri ve tutarsızlıklara 0 değeri atanmıştır. Uyum sayısı, toplam kod kararına bölünerek hesaplanmış ve %86'lık bir uyum oranına ulaşılmıştır. Bu uyum oranı önerilen (%85 - %90) eşiktedir (Miles ve Huberman, 1994).

Etik Önlemler

Bu araştırma, mozaik yaklaşımın Türkiye'de ele alındığı lisansüstü tezleri incelemeyi amaçlayan nitel bir tarama çalışmasıdır. Araştırma kapsamında yalnızca YÖKTEZ veri tabanında açık erişime sunulmuş ve kamuya paylaşılmış onaylanmış yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Bu nedenle, çalışma herhangi bir canlı birey üzerinde uygulama, deney ya da doğrudan veri toplama süreci içermediğinden etik kurul izni gerektirmemektedir.

Çalışmada akademik etik ilkelere azami düzeyde dikkat edilmiştir. Bu kapsamda yalnızca erişime açık, onaylı tezler kullanılmış, elde edilen bulgular, tez yazarlarının görüş ve sonuçlarına sadık kalınarak yorumlanmıştır. Bu yaklaşımla araştırma süreci hem bilimsel dürüstlük hem de veri güvenliği açısından etik standartlara uygun biçimde yürütülmüştür.

Bulgular

Taranan tezler incelendiğinde, yaklaşıma dayalı çalışmaların 2018 yılında başladığı görülmektedir. Tablo 2'de ise Türkiye'de 2018-2025 yılları arasında mozaik yaklaşım kullanılarak veri toplayan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı sunulmuştur.

Tablo 2. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Kod	f
2018	T2	1
2020	T3, T4	2
2021	T5, T6	2
2024	T1, T7	2

Tablo 2, incelenen tezlerin yıllara göre dağılımını göstermektedir. Verilere göre, mozaik yaklaşıma dayalı ilk çalışmanın 2018 yılında gerçekleştirildiği (f=1) ve bu tarihten itibaren yaklaşımın bazı yıllarda kullanıldığı görülmektedir. 2020, 2021 ve 2024 yıllarının her birinde iki tez (f=2) yer almaktadır. Bu dağılım, 2018 yılından önce başvurulmayan mozaik yaklaşımın bu tarihten itibaren artış göstermeyen ancak doğrusal şekilde ilerleyen bir şekilde benimsendiğini ortaya koymaktadır.

Mozaik yaklaşımın yer aldığı tezler anabilim dallarına göre incelenmiş ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Tezlerin Anabilim Dalına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	Kod	f
---------------	-----	---

Temel Eğitim ABD	T1, T3, T6	3
Okul Öncesi Eğitim ABD	T2	1
İç Mimarlık ASD	T4	1
İlköğretim ABD	T5	1
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ABD	T7	1

Tablo 3, incelenen lisansüstü tezlerin bağlı oldukları anabilim/anasanat dallarına göre dağılımını göstermektedir. Verilere göre, mozaik yaklaşımın en fazla Temel Eğitim Anabilim Dalı (f=3) kapsamında yürütülen tezlerde kullanıldığı görülmektedir. Bunu Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı (f=1), İlköğretim ABD (f=1), Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ABD (f=1) ve İç Mimarlık ASD (f=1) izlemektedir. Bu bulgular, mozaik yaklaşımın özellikle okul öncesi eğitimi bilim dalını da kapsayan temel eğitim alanında yoğun olarak benimsendiğini ve bu alandaki çalışmalarda sıklıkla tercih edildiğini göstermektedir.

Tablo 4'te ise mozaik yaklaşım ile hangi katılımcı gruplarından veri toplandığı gösterilmektedir. Tezlerde farklı katılımcı gruplarından farklı yöntemler ile veri toplanmış olsa bile bu çalışma kapsamında sadece mozaik yaklaşımın uygulandığı katılımcılar temel alınmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Özellikleri

Yaş Grubu	Kod	f
3-6 yaş grubu	T4	1
4-6 yaş grubu	T1, T7	2
5-6 yaş grubu	T3, T6	2
5 yaş grubu	T5	1
6 yaş grubu	T2	1
İlkokul 1.sınıf	T2	1

Tablo 4, mozaik yaklaşım kapsamında gerçekleştirilen lisansüstü tezlerde yer alan katılımcı gruplarının yaş özelliklerini göstermektedir. İncelenen tezlerde en fazla 4-6 (f=2) ve 5-6 yaş grubu (f=2) çocukların çalışmalara dâhil edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, 3-6 yaş, 5 yaş ve 6 yaş gibi farklı yaş aralıklarında yer alan katılımcılara da yer verildiği dikkat çekmektedir. Ayrıca bir çalışmada ilkokul 1. sınıf öğrencilerinin de mozaik yaklaşım çerçevesinde araştırmaya dâhil edildiği anlaşılmaktadır. Bu dağılım, mozaik yaklaşımın özellikle erken çocukluk dönemine yönelik uygulamalarda tercih edildiğini ortaya koymaktadır.

Mozaik yaklaşımın kullanıldığı çalışmaların gerçekleştirildiği şehirlere göre dağılımı incelenmiş ve Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Araştırmanın Yapıldığı Yer

Şehir	Kod	f
Ankara	T1, T6, T7	3
Eskişehir	T4, T5	2
İstanbul	T3	1
Adana	T2	1

Tablo 5, mozaik yaklaşımla hazırlanmış lisansüstü tezlerin yürütüldüğü şehirlerin dağılımını göstermektedir. En fazla çalışmanın Ankara (f=3) ve Eskişehir (f=2) illerinde yürütüldüğü görülmektedir. Adana ve İstanbul'da ise birer çalışma yapılmıştır.

Mozaik yaklaşımın kullanıldığı çalışmaların nitel araştırma deseni ile tasarlandığı görülmüştür. Araştırma türleri incelenmiş ve Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Araştırmanın Türü

Araştırma Türü	Kod	f
Fenomenoloji	T1, T2, T3	3
Durum Çalışması	T4, T6	2
Eylem Araştırması	T5	1
Temel Nitel Araştırma	T7	1

Tablo 6, mozaik yaklaşımla yürütülen lisansüstü tezlerde benimsenen araştırma yöntemlerini ve araştırma türlerini göstermektedir. Verilere göre, mozaik yaklaşımın en çok fenomenoloji (f=3) ve durum çalışması (f=2) desenlerinde tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, az sayıda çalışmada, eylem araştırması (f=1) ve temel nitel araştırma (f=1) gibi farklı desenlerin de kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Mozaik yaklaşım, farklı veri toplama yöntemlerinin bir arada kullanılmasına olanak tanımaktadır. Mozaik yaklaşımın bir özelliği yöntemlerin çocuk odaklı olması ve çocukların gelişim seviyesine uygun olmasıdır. Bu sebeple yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmış görüşmeler sırasında geleneksel soru - cevap formatından ziyade resim, fotoğraf ve poster gibi görsel ürünler aracı olarak benimsenmektedir. Bu tabloda görüşme ayrı bir veri toplama yöntemi olarak tabloya dahil edilse bile, tezlerde görüşmelere fotoğraf çekimi, poster hazırlama, resim çizme gibi farklı yöntemler entegre edilmiştir. Tablo 7, lisansüstü tezlerde bu yaklaşım doğrultusunda seçilen veri toplama yöntemlerini göstermektedir.

Tablo 7. Veri Toplama Yöntemi

Veri Toplama Yöntemi	Kod	f
Görüşme	T1, T2, T3, T4, T5, T6, T7	7

Resim Çizme & Anlatma	T1, T2, T3, T4, T6	5
Gözlem	T3, T5, T6	3
Fotoğraf Çekimi	T1, T6, T7	3
Çocuk Eşliğinde Tur & Gezi	T1, T3, T5	2
Poster Hazırlama	T5, T7	2
Formal Olmayan Görüşme	T3	1
Araştırmacı Günlüğü	T1	1

Tablo 7 mozaik yaklaşım çerçevesinde lisansüstü tezlerde tercih edilen veri toplama yöntemlerini göstermektedir. Veriler incelendiğinde, en sık kullanılan yöntemlerin görüşmeler (f=7) ve resim çizme & anlatma (f=5) olduğu görülmektedir. Bunları sırasıyla gözlem (f=3), fotoğraf çekimi (f=3), poster hazırlama (f=2) ve çocuk eşliğinde tur ve gezi (f=2) izlemektedir. Ayrıca formal olmayan görüşme ve araştırmacı günlüğü gibi daha az sıklıkla başvurulan ancak nitel veri derinliğini artıran yöntemlerin de kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Tablo 8’de ise her bir tezde kaç farklı yöntem başvurulduğu gösterilmektedir.

Tablo 8. Tezlerde Kullanılan Yöntemler

Tez	Kullanılan Yöntemler	f
T1	Görüşme, Çocuk Eşliğinde Tur & Gezi, Resim Çizme & Anlatma, Fotoğraf Çekimi	4
T2	Görüşme, Resim Çizme & Anlatma	2
T3	Görüşme, Gözlem, Formal Olmayan Sohbet, Resim Çizme & Anlatma, Çocuk Eşliğinde Tur & Gezi	5
T4	Görüşme, Resim Çizme & Anlatma	2
T5	Görüşme, Fotoğraf çekimi, Çocuk Eşliğinde Tur & Gezi, Poster Hazırlama, Gözlem, Video ve Ses Kaydı, Araştırmacı Günlüğü	7
T6	Görüşme, Fotoğraf Çekimi, Resim Çizme & Anlatma, Gözlem	4
T7	Görüşme, Fotoğraf Çekimi, Poster Hazırlama	3

Tablo 8 incelendiğinde, araştırmalarda kullanılan yöntem çeşitliliğinin tezler arasında farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. T1 tezinde 4 farklı yöntem kullanılırken, T2 tezinde 2 yöntem tercih edilmiştir. En fazla yöntem çeşitliliği T5 tezinde görülmekte olup, bu tezde toplam 7 farklı yöntem bir arada uygulanmıştır. T3 tezinde 5 yöntem, T6 tezinde 4 yöntem, T7 tezinde 3 yöntem ve T4 tezinde 2 yöntem kullanılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın sonuçları, Türkiye’de mozaik yaklaşımı veri toplama yöntemi olarak benimseyen tezlerin yıllara, anabilim dallarına, çalışma gruplarına, yapıldığı şehirlere, araştırma desenlerine, veri toplama araçlarına ve veri toplama çeşitliliğine göre dağılımını ortaya

koymuştur. İncelenen tezlerin yıllarına bakıldığında, mozaik yaklaşımın ülkemizde ilk kez 2018 yılında veri toplama yöntemi olarak benimsendiği; 2020, 2021 ve 2024 yıllarında ise ikişer tezde yer aldığı görülmektedir. Bu durum, yöntemin ülkemizde ilk kullanımından sonra araştırmacılar tarafından tanınmaya başladığını göstermektedir. Ancak uluslararası alanyazına bakıldığında, yaklaşımın ilk kez İngiltere’de 2009-2010 (Armistead, 2009; Brooks, 2010) yıllarında kullanıldığı, ülkemizde ise yaklaşık dokuz yıl sonra tezlerde yer bulduğu anlaşılmaktadır. Bu gecikme, çocuk merkezli araştırma yöntemlerinin yenilikçi bir duruş ile alanda geç benimsenmesinin sonucu olarak değerlendirilmektedir. Çocuk merkezli yaklaşımlar, geleneksel veri toplama yöntemleriyle kıyaslandığında Türk alanyazında daha nadir yer almakta ve yaygınlaşma hızları geleneksel yöntemlere nazaran çok daha yavaş ilerlemektedir.

Ülkemizde çocuklardan veri toplamak için mozaik yaklaşımı benimseyen tezlerin büyük çoğunluğunun temel eğitim ve okul öncesi eğitimi anabilim dalındaki öğretim elemanları danışmanlığında yürütülmüş olması beklendik bir sonuçtur. Bunun nedeni hem yaklaşımın özellikle erken çocukluk eğitimine yönelik felsefi dayanakları (Clark ve Moss, 2001; Clark, 2005), hem de bu dönemdeki çocukların sözel anlatım becerilerinin sınırlı olması ve yazılı veri toplama yöntemlerinin kullanılamaması nedeniyle araştırmacılara uygun yöntemler sunmasıdır. Bununla birlikte, bu yöntem ülkemizde sadece okul öncesi eğitimi, çocuk gelişimi ve temel eğitim gibi çocuk odaklı anabilim dallarında değil, iç mimarlık gibi farklı disiplinlerde de benimsenmiştir, bu durum diğer alanlarda kullanım için ilk adımı oluşturmuştur. Bununla birlikte, mozaik yaklaşımı uluslararası alanyazında hemşirelik (Randall, 2012), müzik eğitimi (Janes, 2024) ve mimarlık (Azunre ve Sowrirajan, 2021) gibi çeşitli alanlarda kullanımı dikkat çekmektedir. Özellikle sağlık alanında çocuklarla çalışan uzmanlar için mozaik yaklaşım önemli bir potansiyel barındırmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları, mozaik yaklaşım en çok fenomenoloji ve durum çalışması desenleriyle birlikte kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu iki araştırma türü, katılımcıların öznel deneyimlerini anlamaya ve bağlamsal çözümler yapmaya odaklandığı için, çocukların bireysel seslerini ortaya çıkarmaya imkân tanıyan mozaik yaklaşımla doğal bir uyum içerisindedir. Buna karşın, bu çalışmada eylem araştırmasının yalnızca bir araştırmada benimsendiği görülmüştür. Oysa yaklaşımın katılımcı ve esnek yapısı, eylem araştırmasıyla güçlü bir yöntemsel uyum barındırmaktadır. Eylem araştırması, uygulayıcıların kendi uygulamalarını sistematik biçimde inceleyerek iyileştirmeyi hedeflediği döngüsel bir süreçtir (Johnson, 2020). Mozaik yaklaşım ise çocukların sesine kulak veren ve süreci çocuklarla birlikte tasarlayan bir yapıya sahiptir. Bu iki yaklaşım bir araya geldiğinde, hem çocukların görüşleri doğrudan uygulamaya yansıtılmakta hem de araştırmacı/yetişkin eylemlerini bu görüşlere göre sürekli gözden geçirmektedir. Nitekim T5 numaralı tezde öğretmen, çocuklardan elde edilen veriler ışığında sınıf düzeni ve etkinlik içeriklerinde değişiklikler yapmış; böylece yaklaşımın eylem araştırmasıyla birlikte çocuk katılımını güçlendirdiği ve pedagojik uygulamalarda somut dönüşümler sağladığı görülmüştür. Benzer biçimde yurtdışındaki bir çalışmada (Skrobot, 2016), çocukların açık hava oyun alanlarına ilişkin görüşleri doğrultusunda alan düzenlemeleri yapılmıştır. Ancak ülkemizde karma yöntemlerle birlikte kullanılmaması, bu yaklaşımın nicel veriyle entegrasyonunun henüz gerçekleşmediğini göstermektedir. Bu bağlamda, karma desenlerin geliştirilmesi önerilmektedir.

Bu çalışmanın sonuçları, mozaik yaklaşımın benimsendiği katılımcı yaş gruplarında büyük çoğunluğun, bir çalışma hariç, 3-6 yaş okul öncesi dönemi hedeflediğini göstermektedir. Bu çalışmada sadece T2’de ilkökul kademesindeki çocuklar için mozaik yaklaşım benimsenmiştir. Erken çocukluk dönemi hedeflenerek geliştirilen bu yaklaşımda bu sonuca ulaşılması şaşırtıcı değildir ancak yurtdışında yürütülen tezlerde yaş aralığı çok daha geniş yelpazede ele alınmaktadır. Örneğin, Amerika’da 9-12 yaş arası 9 çocuk ile olumlu gençlik gelişimlerini

etkileyen çevresel kaynaklar hakkında (Brown, 2018) ve yine Amerika’da 3. sınıfa devam eden 8-9 yaşındaki 14 erkek çocuğun okuma motivasyonu ele alan (Fiedler, 2012) doktora tezleri mozaik yaklaşıma göre yürütülmüştür. Bununla birlikte 14-21 yaş arası gençlere yönelik toplum temelli katılımcı sanat yapım yoluyla okul cezalarını, sorgulamak ve hakkında ve düşünmek için sanatsal yaratıcılığı dahil eden yenilikçi bir araştırma yürütülmüştür (Brown, 2023). Bu nedenle, ülkemizde ilkokul ve daha ileri yaş gruplarında da uygulanmasının yöntemsel çeşitliliğe katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Mozaik yaklaşım, birden fazla tekniği içinde barındıran bütüncül bir yaklaşımdır. Bu tekniklerin çoklu kullanımı da tezlerde kendini göstermektedir. Bu çalışmada incelenen tezlerde araştırmacılar, çocukların deneyimlerini en çok görüşmeler yoluyla öğrenmeyi amaçlamış, ancak sürece resim ve çizim gibi yaratıcı yöntemleri de entegre etmişlerdir. Kullanılan bir diğer yöntem olan fotoğraf çekimi ve çocuk rehberliğinde geziler ise çocukların çevreleriyle olan ilişkilerini somut yollarla ifade etmelerinin bir yoludur. Çocukların çektiği fotoğraflar, çocuk merkezli çalışmalar için öne çıkan yöntemlerden biridir (Einarsdóttir, 2005). Alanyazında 2 yaşından itibaren küçük çocukların görüşlerini almak için fotoğraf çekimine başvuran araştırmalar bulunmaktadır (Hasted, 2012). Mozaik yaklaşım, çocukların günlük yaşamlarında aile ve arkadaşlarıyla etkileşimlerinde kullandıkları ifade biçimlerinin kullanılmasının kilit öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır (Clark, 2017). Bu bağlamda Türkiye’de en çok başvuru alan yöntemin görüşme ve resim çizme olması anlamlı görülmektedir. Buna karşın haritalama (Karaoğlu ve Özbay, 2024) ve araştırmacı günlüğü gibi yöntemlere daha az başvurulması, bu tekniklerin çocukların günlük yaşamlarında sınırlı yer bulmasıyla açıklanmaktadır. Uluslararası alanyazında ise, ülkemizde hiç kullanılmayan çocuk konferansı ve kitap yapımı gibi yöntemlere başvurulduğu görülmektedir (McCormick, 2017).

Bu çalışma kapsamında yer verilen tezler incelendiğinde, çalışmaların çoğunluğunun büyükşehirlerde ve genellikle üst sosyoekonomik düzeydeki okullarda gerçekleştirilmiş olması, yöntemin farklı sosyal kesimlerdeki uygulanabilirliğinin araştırmacılar tarafından sınırlı bulunduğunu göstermektedir. Türkiye’de mozaik yaklaşımı benimseyerek mevsimlik tarım işçileri, göçmen çocuklar ya da özel gereksinimli bireyler gibi daha kırılgan gruplardan veri toplama sürecinin yürütüldüğü araştırmaların azlığı, mozaik yaklaşımın kapsayıcı potansiyelinin Türkiye bağlamında henüz tam anlamıyla hayata geçirilmediğinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. İncelenen tezler arasında yalnızca T6’da üstün potansiyelli çocuk grubu katılımcı olarak benimsenmiştir. Yurtdışında yapılan tez çalışmalarında ise farklı bağlamlardan gelen çocuklarla sıklıkla çalışılıyor olması dikkat çekmektedir. Bu kapsamda mozaik yaklaşım benimsenerek yürütülen ilk çalışmalardan biri otizmlili çocukların katılımcı olduğu bir tasarımla yürütülmüştür (Brooks, 2010). Benzer şekilde Macdonald (2021), otizm ve/veya sosyo-duygusal zorluklar yaşayan çocukların, okul turu ve kukla fotoğrafları aracılığıyla, okul sınırları içindeki 'güvenli alan' anlamını keşfetmeyi amaçlamıştır. Menon (2024) 6-12 yaş aralığında Kanada’da yaşayan Suriyeli mülteci çocukları anlamak için, Rogers ve arkadaşları (2025) Avustralya’da ebeveynleri asker olan küçük çocukların sık sık yer değiştirme ve ebeveynin güvenliği konusunda artan endişe yaşayan çocuklar için, Dahl (2021) ise evsiz kalan çocuklara ulaşmak için mozaik yaklaşıma başvurmuştur. Bu yönüyle mozaik yaklaşım, özel gereksinimli çocuklar, çokkültürlü ortamlar ve farklı bağlamları anlamak için elverişli bir çerçeve sunmaktadır.

Mozaik yaklaşımın çocuklarla yapılan araştırmalarda kullanılması, etik ve kapsayıcı bir araştırma sürecine yol açmaktadır. Türkiye’de son yıllarda çocuk hakları temelli yaklaşımların eğitim araştırmalarına yansımaya başlaması, mozaik yaklaşımın teorik altyapısı ile örtüşmektedir. Çocukların “özne” olarak konumlandığı bu çalışmalar, araştırmacının gücünü dengeleyen ve çocuğun deneyimini merkeze alan bir metodolojik yapı sunmaktadır. Bu

bulgular ışığında, mozaik yaklaşımın eğitim alanındaki çocuk merkezli araştırmalar için güçlü bir yöntemsel çerçeve sunmaktadır.

Bu çalışma, mozaik yaklaşımın Türkiye lisansüstü literatüründeki izini sistematik biçimde inceleyerek, araştırmalarda çocuk hakları kapsamında çocuk katılımını vurgulamakta, yöntemsel açıdan bu yaklaşımın daha fazla tanınmasına ve uygulanmasına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca, gelecekteki araştırmalara mozaik yaklaşımın sadece veri toplama değil, aynı zamanda çocukların araştırma sürecine aktif katılımını teşvik eden bir öğrenme ve birlikte üretme modeli olarak benimsenmesine, yöntemsel çeşitliliğin artırılması ve farklı yaş gruplarında da uygulamaların yaygınlaştırılması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, mozaik yaklaşımın nitel araştırmalara sağladığı zenginlik, yalnızca yöntemsel çeşitlilikten ibaret değildir; aynı zamanda çocukların kendi deneyimlerini, düşüncelerini ve duygularını bilimsel araştırmaların merkezine taşıyarak onların seslerini duyurabilmeleri açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki eğitim araştırmacılarına mozaik yaklaşıma ilişkin metodolojik yeterliğin kazandırılması ve bu yaklaşıma rehberlik sunan kaynakların geliştirilmesi alana önemli katkılar sağlayacaktır. Çocukların katılımını önceleyen mozaik yaklaşımın ülkemizde giderek yaygınlaşması, erken çocukluk eğitimi araştırmalarında daha sık kullanılması çocuk merkezli araştırmaların sayısını arttırarak çeşitlilik verecek ve bu araştırmaların çocukların sesini duyurabilme potansiyeli açısından öne çıkmasını sağlayacaktır. Bu yaklaşım, erken çocukluk alanındaki çalışmalarda hak temelli bir araştırma kültürünün gelişmesine katkı sunmakta ve literatüre çocuk merkezli bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Yayın Etiği

Bu çalışma iki yazar tarafından ortak olarak yürütülmüş olup, akademik yayın etiğine uygun biçimde hazırlanmıştır. Her iki yazar da makalenin yazım aşamasında aktif rol almıştır. Birinci yazar, dokümanların toplanması, okunması, analizinin yapılması ve bulguların yorumlanması sürecinde rol almıştır. İkinci yazar ise bulguların yapılandırılması ve tartışılması, ilk taslağın gözden geçirilmesi süreçlerinde aktif rol almıştır. Sonuç olarak, çalışmaya birinci yazar %60 oranında, ikinci yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Kaynakça

- Ağaoğlu Çobanlar, G. (2020). Okul öncesi eğitim kurumlarında tuvalet iç mekanı tasarım kriterleri ve kullanıcı odaklı bir yaklaşım: 36-72 aylık çocuklar üzerine bir araştırma. [Yüksek lisans tezi], Anadolu Üniversitesi. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Armistead, J. L. (2009). A study of children's perspectives on the quality of their experiences in early years provision (Yayın No. U641336) [Doktora tezi, University of Sheffield]. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/study-childrens-perspectives-on-quality-their/docview/1689622650/se-2>
- Ayyıldız, A. (2022). Alternatif eğitim konusunda yapılmış lisansüstü eğitim tezlerinin incelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(3), 877-886. <https://doi.org/10.36362/gumus.1005320>
- Azunre, G. A. ve Sowrirajan, T. M. (2021). The mosaic approach as a tool to facilitate participatory planning with children: Insights from Milan, Italy. Education 3-13, 49(5), 529-544. <https://doi.org/10.1080/03004279.2020.1739727>
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2009). Çocuğun görüşlerinin dikkate alınması: Genel yorum no. 12. Birleşmiş Milletler.
- Brandao, N. M. D. ve Theodotou, E. (2020). The Reggio Emilia and the Mosaic Approach: Opponents or allies in multimodal teaching and learning? A discussion of their contribution to multimodal learning in early

- years education. *Journal of Global Education and Research*, 4(1), 1-13. <https://www.doi.org/10.5038/2577-509X.4.1.1047>
- Brooks, T. (2010). Developing a learning environment which supports children with profound autistic spectrum disorder to engage as effective learners (Yayın No. 10089321) [Doktora tezi, University of Birmingham]. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/developing-learning-environment-which-supports/docview/1780172186/se-2>
- Brown, R. M. (2018). Voices of youth: Listening to the perspectives of youth about positive youth development, a mosaic approach (Doktora tezi).
- Brown, T. A. (2023). A blackgirl artvisionary mosaic: Art-based participatory refusals to school punishment (Yayın No. 30686864) [Doktora tezi, University of Illinois at Urbana-Champaign]. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/blackgirl-artvisionary-mosaic-art-based/docview/2871728657/se->
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford University Press.
- Christensen, P., ve James, A. (2008). Childhood diversity and commonality: Some methodological insights. *Research with children içinde* (s. 172-188). Routledge.
- Clark, A. (2005). 'Ways of seeing: using the Mosaic approach to listen to young children's perspectives, Clark, A., Kjørholt ve Moss, P. (Ed.) Beyond Listening. Children's perspectives on early childhood services içinde.: Policy Press.
- Clark, A., ve Moss, P. (2001). *Listening to young children: The Mosaic approach*. London: National Children's Bureau and Joseph Rowntree Foundation.
- Clark, A. ve Moss, P. (2011). *Listening to young children: The Mosaic approach*. Jessica Kingsley Publishers.
- Clark, A. (2017). *Listening to young children, expanded third edition: A guide to understanding and using the Mosaic approach*. Jessica Kingsley Publishers.
- Clark, A., McQuail, S. ve Moss, P. (2003). *Exploring the field of listening to and consulting with young children* (Vol. 445). Department for Education and Skills.
- Crivello, G., Camfield, L., ve Woodhead, M. (2009). How can children tell us about their wellbeing? Exploring the potential of participatory research approaches within young lives. *Social Indicators Research*, 90(1), 51-72.
- Dahl, V. L. (2021). Literacy as a means of stress relief in a domestic violence homeless shelter: Listening to childrens' voices (Yayın No. 28496356) [Doktora tezi, California State University, Long Beach]. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/literacy-as-means-stress-relief-domestic-violence/docview/2550250829/se-2>
- Dündar, H. ve Hareket, E. (2017). Türkiye'de çocuk hakları bağlamında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimlerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 77-94.
- Einarsdottir, J. (2005). Playschool in pictures: Children's photographs as a research method. *Early Child Development and Care*, 175(6), 523-541. <https://doi.org/10.1080/03004430500131320>
- Fidan, Ö. (2021). Okul öncesi eğitimde açık havada öğrenme deneyimlerine yönelik bir eylem araştırması: "Bahçe Çocuk'ta Öğreniyorum." (Yayın No. 669173). [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Fiedler, K. M. (2012). *Listening to the voices of boys: A Mosaic Approach to exploring the motivation to engage in reading*. University of Northern Colorado.

- Hasted, P. (2012). Images and perspectives: Young children and digital photography (Yayın No. 1561945) [Yüksek lisans tezi, California State University, Fullerton]. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/images-perspectives-young-children-digital/docview/1563381716/se->
- James, A. (2013). Socialising children. Springer.
- James, A. ve Prout, A. (1990). Constructing and reconstructing childhood. Falmer Publishing.
- Janes, H. L. (2024). Childism in the private music studio: Listening to and learning from children through the Mosaic Approach [Doktora tezi, University of Toronto (Kanada)].
- Johnson, E. (2020). Action research. Oxford Research Encyclopedia of Education. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.696>.
- Karaoglu, S. ve Özbay, I. (2024). 'We find our way!' Preschool children express their mapping skills. *Geography*, 109(1), 6-17. <https://doi.org/10.1080/00167487.2024.2297608>
- Kellett, M. (2010). Small Shoes, Big Steps! Empowering children as active researchers. *American Journal of Community Psychology*, 46, 195-203. <https://doi.org/10.1007/s10464-010-9324-y>.
- Mayall, B. (2002). Understanding childhoods: A London study. *Conceptualising child-adult relations içinde* (pp. 128-142). Routledge.
- McCormick, K. I. (2017). Preschool children's construction of care: A mosaic of caring expressions and enactments (Yayın No. 10604395) [Doktora tezi, University of Alberta (Kanada)]. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/preschool-childrens-construction-care-mosaic/docview/1948887653/se-2>
- Macdonald, M. M. (2021). Using a mosaic-based approach to construct children's understanding of safe space in school (Doktora tezi, Queen's University Belfast).
- Memiş, B. (2021). Okul öncesinde üstün potansiyelli çocukların öğrenme ortamlarına ilişkin düşüncelerinin ve ortamı kullanım durumlarının incelenmesi (Yayın No. 694601). [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Menon, N. (2024). Storied lives: Narratives of displacement and resettlement of young Syrian refugee children in Toronto, Canada [Doktora tezi, University of Toronto (Kanada)].
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Montreuil, M., Bogossian, A., Laberge-Perrault, E., ve Racine, E. (2021). A review of approaches, strategies and ethical considerations in participatory research with children. *International Journal of Qualitative Methods*, 20. <https://doi.org/10.1177/1609406920987962>.
- Morgan, H. (2022). Conducting a qualitative document analysis. *The Qualitative Report*. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5044>.
- Randall, D. (2012). Children's regard for nurses and nursing: A mosaic of children's views on community nursing. *Journal of Child Health Care*. 16(1):91-104. doi:[10.1177/1367493511426279](https://doi.org/10.1177/1367493511426279)
- Rengel, K. (2014). Research with children in kindergartens. *Procedia - Social and Behavioural Sciences*, 146, 34-39. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.08.083>
- Rinaldi, C. (2006) *In dialogue with Reggio Emilia: listening, researching and learning. Contesting Early Childhood*. Abingdon: Routledge.

- Rogers, M. ve Boyd, W. (2020). Meddling with mosaic: Reflections and adaptations. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28(5), 642–658. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2020.1817236>
- Rogers, M., Sims, M., Siebler, P., Gossner, M. ve Einar, T. (2025). Moving beyond mosaic: Co-creating educational and psychosocial resources using military Children’s voices. *Education Sciences*, 15(6), 695. doi:<https://doi.org/10.3390/educsci15060695>
- Rouvali, A. ve Riga, V. (2018). Redefining the importance of children's voices in personal social emotional development curriculum using the Mosaic Approach. *Education 3-13*, 47, 1013 - 998. <https://doi.org/10.1080/03004279.2018.1553990>.
- Rudvan, R. (2018). Anasınıfı çocukları ve ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin ilkokul algıları (Yayın No. 497955). [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sapmaz, H. (2020). Understanding play from children’s perspectives: a phenomenological study (Yayın No. 635808). [Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sönmez, D. (2020). Türkiye’de Orman Okulu yaklaşımı ile ilgili tezlerin incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 10(20), 623-638.
- Skrobot, C. (2016). Using the mosaic approach to inform action research: Implementation of playscape features in an urban family child care program (Yayın No. 10156531) [Doktora tezi, University of Massachusetts Amherst]. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/using-mosaic-approach-inform-action-research/docview/1837103003/se-2>
- Tan, P. (2019). Listening to Young Children: A Mosaic approach: Research Perspectives from two children and dinosaurs. *SFU Educational Review*, 12(2), 64-78.
- Türkcan, A. K. (2024). Okul öncesi çocuklarının çocuk kütüphanelerine ilişkin bakış açılarının mozaik yaklaşım bağlamında incelenmesi (Yayın No. 010018). [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuz, S. (2024). Okul öncesi çocuklarının müzikal tercih ve deneyimlerinin katılım hakkı çerçevesinde incelenmesi (Yayın No. 902820). [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Extended Abstract

Introduction

In recent decades, there has been a paradigmatic shift in early childhood research, from perceiving children as passive subjects of research to recognizing them as active participants in data collection procedure. This transformation reflects the philosophy of the United Nations Convention on the Rights of the Child (1989). Therefore, participatory and child-centered methodologies have been prominent on the research agenda in recent decades. One such approach is the Mosaic Approach, developed by Alison Clark and Peter Moss (2001), which combines traditional qualitative techniques with creative tools such as drawing, photography, guided tours, and role-playing. It enables young children to express their views in developmentally appropriate and meaningful ways.

The Mosaic Approach, rooted in epistemological principles that prioritize co-construction of knowledge and ontologies that view children as capable meaning-makers, has been increasingly used in early childhood education research across different countries. However, its application within the Turkish context has remained limited. In light of this gap, the current study systematically reviews Turkish graduate theses that employed the Mosaic Approach as a data collection tool to understand its methodological application and trends.

Method

This study adopted a qualitative design and employed document analysis to examine graduate theses from the National Thesis Center of Türkiye (YÖKTEZ). The inclusion criteria were: (1) use of the Mosaic Approach as a data collection method; and (2) inclusion of child participants in the study. A total of nine graduate theses conducted between 2018 and 2025 met the criteria, two of which were excluded due to disciplinary mismatch and international sampling, resulting in a final sample of seven theses.

Data were analyzed using a coding form developed by the researchers. The coding focused on the year of the thesis, academic discipline, city of implementation, participant characteristics, research design, and data collection tools. Inter-coder reliability was assessed using Independent Coding Agreement (ICA), yielding an 86% agreement level, which falls within the acceptable range of 85–90%.

Results and Discussion

The analysis revealed that the earliest use of the Mosaic Approach in Turkish graduate theses was in 2018. It has since maintained a steady presence, with two theses in each of the years 2020, 2021, and 2024. Most theses were conducted in the fields of Early Childhood Education and Primary Education, with others from Child Development and Interior Architecture, indicating the method's emerging interdisciplinary relevance. The participant groups predominantly consisted of children aged 3–6 years, aligning with the early childhood focus of the approach. Only one thesis involved first-grade primary school students. The research designs primarily included phenomenology (f=3) and case studies (f=2), with isolated use of action research and basic qualitative research. The Mosaic Approach's emphasis on methodological pluralism was evident in the theses. The most frequently used techniques were interviews (f=7) and drawing and narration (f=5). Others included observation (f=3), photography (f=3), guided tours (f=2), poster preparation (f=2), informal interviews (f=1), and researcher journals (f=1). The diversity of methods used within each thesis ranged from 2 to 7, with one thesis (T5) demonstrating exceptional methodological richness.

The study highlights the ethical and pedagogical merits of the Mosaic Approach, particularly

its capacity to shift power dynamics between adults and children and to create a safe space for child expression. In addition, the Mosaic Approach contributes to more ethical and inclusive research practices by valuing children’s unique perspectives and encouraging their active involvement throughout the process. However, its limited application in marginalized groups—such as migrant, disabled, or socioeconomically disadvantaged children—points to an underutilization of its inclusive potential in the Turkish context. In contrast, international research demonstrates broader demographic engagement, including studies with refugee and ethnic minority children (Brown, 2018; Menon, 2024).

Furthermore, the findings indicate that the approach has not yet been mainstreamed in Turkish research, partly due to the dominance of traditional methods and a lack of local methodological resources. The development of Turkish-language methodological guides and training for researchers is crucial to promote the approach’s wider use.

Conclusion

This methodological review underscores the Mosaic Approach as a powerful child-centered research tool in early childhood education, offering rich insights into children’s lived experiences through participatory and multimodal data collection. While its application in Türkiye is expanding, further efforts are needed to diversify its use across disciplines, age groups, and social contexts. Future studies should also explore integrating the Mosaic Approach with mixed methods designs to enhance both validity and inclusivity. Ultimately, recognizing children not only as subjects but also as co-creators of knowledge can transform early childhood research into a more democratic and ethical practice.